

Міжнародна система початку ХХІ століття

УДК 327 (100)

Сергій ТОЛСТОВ,
завідувач відділу
трансатлантичних досліджень
Інституту світової економіки і
міжнародних відносин НАН
України, директор Інституту
політичного аналізу і
міжнародних досліджень

(початок статті – у №9 журналу «Зовнішні справи»)

Частина 2. Основні характеристики міжнародної системи

У сучасній міжнародній системі, як і на попередніх етапах її еволюції, присутні чинники, що визначають структуру відносин між її учасниками та становлять певні рамки і правила взаємодії. До них належать:

- владно-силовий баланс між основними державами та об'єднаннями, який визначає наявну композицію та тип полярності міжнародної системи;

- структурно-функціональна побудова системи (включає основні рівні та домінуючі форми міжнародних відносин, їх поширення та інтенсив-

ність);

- фактична ієрархія акторів як компонентів системи;

- стан рівномірності чи нерівномірності поширення та структурні особливості системних зв'язків, включаючи ступінь їх гомогенності;

- прагнення і спроможність до гегемонії, домінування та впливу (при цьому можна вирізнити як «абстрактне домінування», тобто комплекс дій і заходів, націлених на збереження чинних переваг, так і домінування заради досягнення певної стратегічної або локальної мети, яка позначає певну нову якість відносин);

- гармонійність і добровільність чи недобровільність (примусовість) поширення регулюючих засобів і механізмів;

- наявність або відсутність узгоджених підходів до проблем розвитку та підтримання «стану стабільності», що окреслює зміст проблематики міжнародної безпеки.

У цьому сенсі істотну роль відіграє аксіологічна складова. Тези про спільні цілі та принципи є в багатьох договірно-правових документах. Вони тлумачаться як вагомий мотиваційні елементи при укладенні союзів, створенні коаліцій та інтеграційних утворень. Інтерпретація спільних цілей і принципів часто набуває норма-

Summary

The article deals with the evolutionary transition from the unipolar international system to a decentralized polycentric model. The current state of the international system is often described as transitional. Its main characteristics can be regarded as diffusion of the hegemony of the U.S. and Euro-Atlantic institutionalized community, expansion of asymmetric relations and growing influence of countries with dynamically emerging markets once considered as a hopeless periphery. The author assumes that in the mid-term determination of new «rules of the game» will be one of the major international problems focusing attention to the necessity of more solid basis for communication between the major international actors and integration entities. The research includes methods of systemic and political analysis allowing to specify changes in the international system, stages of its evolution and trends reflecting the development of new forms and elements of international interactions.

Keywords: bipolar, unipolar, polycentric, world order, the transformation of the international system

тивного характеру. Найбільш показовим у цьому сенсі можна вважати принципи та норми, проголошені як основи багатосторонньої взаємодії держав євроатлантичної спільноти та спільні принципи ЄС, що пропонуються як універсальна основа відносин з третіми країнами, хоча й часто порушуються за ситуативних обставин.

Важливою ознакою складних міжнародних систем є наявність «політичної організації», яка перебуває під постійним опосередкованим впливом владно-силової конфігурації, однак може набувати істотних відмінностей від композиції владно-силових відносин. Залежність політичної організації від владно-силових компонентів міжнародної системи пояснює її недостатню ефективність і вразливість. Так само спільні, узгоджені рішення легше досягаються в межах гомогенних груп та спільнот і можуть залишатися суто формальними, якщо ухвалюються представ-

никами країн, інтереси яких не співпадають.

Регулюючі чинники, що забезпечують функціонування та стабільність міжнародної системи, теж мають відносний характер. За сутнісними, функціональними та типологічними ознаками їх можна поділити принаймні на чотири основні групи, включаючи силові (владно-силові) фактори, що безпосередньо визначають структурні моделі міжнародної безпеки, а також міжнародні інституції, міжнародне право та міжнародні режими. Зазначимо, що ці структурні механізми доволі рідко проявляються в «чистому вигляді», оскільки постають на практиці здебільшого у змішаних формах.

Серед комунікативних механізмів, що відіграють важливу роль у функціонуванні міжнародних відносин, слід визначити засоби дипломатії (несилові фактори об'єктивно-суб'єктивного характеру, які подекуди мають критичне значення для збереження стабільності та

відвернення кризових тенденцій) і латентні чинники та механізми впливу і реалізації інтересів.

До факторів латентного характеру, що істотно впливають на міжнародні відносини, окрім діяльності спецслужб і спеціалізованих державних агентств, діяльність яких має в основному утаємничений характер, можна віднести вплив організацій і спільнот економічного та фінансово-економічного походження на кшталт Більдерберзького клубу чи Давоського форуму.

Фінансово-економічні об'єднання мають істотний вплив на сферу міжнародних відносин через урядові структури окремих держав, міжнародні організації, фінансово-економічні установи та осіб, які мають прямий доступ до ухвалення рішень, а також інструментів, що забезпечують цілеспрямований вплив на процеси в економічній і політичній сферах.

У багатосторонніх інституціях за участі різних за типом політичних систем і характером інтересів держав спільні рішення, як правило, відбивають інтереси домінуючої держави або стають

результатом не обов'язково симетричного компенсаційного розміну, що може не мати прямого стосунку до предмета схваленого рішення. Так само негетерогенний характер членства в універсальних чи регіональних міжнародних організаціях робить їх недієздатними за відсутності домінування провідної держави чи групи держав, спроможних забезпечити ухвалення результативних рішень і проконтролювати їх виконання.

З позицій системного аналізу виглядають природними уявлення про неоднакову роль регулюючих механізмів за відмінних історичних обставин і різних типів міжнародних систем. Різні елементи політичної організації можуть слугувати чинниками прискорення трансформаційних процесів, якщо вони відповідають інтересам домінуючої держави чи групи держав, інструментами підтримання рівноваги, або ж запобіжними елементами, що зменшують силу вертикальних впливів і не дозволяють досягати легітимізації застосування сили.

Відзначимо, що й за умов зміцнення амери-

канської гегемонії з кінця 1990-х років спостерігалися суперечності між реальним станом однополярного домінування США та спробами низки інших держав посилити роль багатосторонніх інституцій, здатних урівноважувати американський вплив і сприяти скороченню ваги цієї наддержави в міжнародних процесах. Однак через неспроможність урядів окремих країн протидіяти впливу Сполучених Штатів та брак координації дій держав-опонентів ці наміри рідко досягали бажаних результатів. Спроби урядів окремих країн обмежити домінуючу роль США доволі успішно прискікалися контрзаходами з боку американської дипломатії. Особливо наочно такі обставини та суперечності проявилися внаслідок спроби урядів Франції, Німеччини та Росії протидіяти застосуванню військової сили проти Іраку у 2003 році. При цьому лідери Франції та Німеччини намагалися використати свій вплив навіть у межах НАТО, що стало неочікуваним і неприємним сюрпризом для адміністрації Дж. Буша-молодшого.

Природа полярності та напрями еволюції міжнародної системи становлять предмет тривалої дискусії політиків і науковців. Беручи до уваги різноспрямовані тенденції, позначені складністю й багатогранністю міжнародних впливів, С. Хантінгтон у статті «Поодинокі наддержави» (1999 р.) пропонував розцінювати міжнародну систему після «холодної війни» як комбіновану

модель у форматі «однобагатополюсного світу», у якому домінування США межує з поліцентричним конгломератом решти країн [1].

Прототипом запропонованої С. Хантінгтоном «гібридної» дефініції можна вважати припущення Р. Роузкранца, за яким поступове розмивання біполярної системи могло призвести до встановлення «бі-мультиполярного» світового устрою. На думку Р. Роузкранца, в основу цієї уявної моделі могло бути покладено співіснування двох провідних держав як основних центрів сили в оточенні мультиполярного середовища. За таких обставин периферійні держави сприяли б пом'якшенню суперечностей між двома основними полюсами, а домінуючі держави могли б відігравати певну конструктивну роль у врегулюванні конфліктів поза межами своїх блоків і союзів [2].

Продовженням цього дискурсу можна вважати дискусійні тези Р. Хааса (президент Ради з міжнародних відносин США), на думку якого розподіл влади та впливів у міжнародних відносинах дозволяє тлумачити сучасний світ як «безполюсний», де владу розподілено між численними, але «відносно рівними» центрами. За Р. Хаасом, у багатополюсному світі жоден полюс влади не може займати домінуючого становища, оскільки за умов гегемонії модель міжнародної системи перетворюється на однополярну. Тому наявність гегемонії США має роз-

глядатися як умова, що заперечує визначення світової системи як поліцентричної. Багатополюсна модель також не передбачає встановлення явного домінування двох полюсів над усіма іншими, оскільки такий світ повинен вважатися біполярним. У багатополюсному світі може панувати принцип кооперативності, коли держави спільно виробляють правила гри, слідкують за їх дотриманням та карають порушників. Однак багатополюсний світ також може бути побудований на змагальному принципі, коли стабільність забезпечується балансом сил, чи на конфліктному, коли цей баланс порушується [3].

На думку Р. Хааса, головний аргумент на користь визнання сучасного світу як «безполюсного» полягає в «розпошеності сили і влади по різних точках світу» та їх зосередженості «в найрізноманітніших руках», включаючи міжнародні та регіональні організації, місцеві військові формування, численні неурядові організації та великі корпорації. Проте оскільки рівномірність розподілу влади, як і «відносна рівність» державних суб'єктів та інтеграційних угруповань сучасного світу, викликає обґрунтовані сумніви, таке твердження виглядає сумнівним.

Еволюційна дилема, пов'язана з вибором між однополярністю та багатополлярністю, стала предметом гострої полеміки за участі політичних лідерів різних країн. У Росії та КНР сприяння становленню багатопо-

лярної світової системи вважається одним із головних елементів зовнішньої політики, що знаходить підтвердження в державних документах доктринального характеру. Натомість перспектива багатополлярності, яку здебільшого формально не заперечують європейські уряди та переважна більшість науковців, не визнається в жодному з офіційних документів Сполучених Штатів. Єдине свідчення, яке можна вважати визнанням глобальної поліцентричної структури, знаходимо в «Національній військовій стратегії США» (2011 р.). У ній згадується про зміни в «розподілі влади», які супроводжують еволюцію «багатополлярного» («multipolar») світу [4]. Ознакою таких змін вважається виникнення мінливих коаліцій, що формуються за інтересами та базуються на основі дипломатичної, воєнної та економічної влади більше, ніж на засадах жорсткої безпекової конкуренції між альтернативними блоками. Хоча під час поїздки до України (22 липня 2009 р.) Віце-президент США Дж. Байден згадав про можливість побудови багатополлярного світу, в якому «нації, що мають схоже мислення, налаштовані діяти спільно для реагування на спільні виклики» [5], це зауваження більше нагадує відомі американські тези про застосування багатостороннього підходу, або «мультилатералізму». Натомість визнання багатополлярного світу вочевидь не вписується в політику США щодо Центрально-Східної

Європи та виразно дисонує із зовнішньополітичною риторикою адміністрації Б. Обама, яка вважає за краще оминати офіційне реагування на прояви тенденції та явища багатополлярності.

Принагідно зауважимо, що за президентства Дж. Буша-молодшого американські урядовці заперечували можливість переходу до поліцентричної моделі міжнародної системи з використанням суто ідеологічних аргументів. Так, К. Райс, перебуваючи на посаді помічника Президента США з питань національної безпеки, називала ідею багатополлярності шкідливою за самою її суттю, оскільки така перспектива містить загрозу суперництва, конкуренції інтересів і цінностей і не може слугувати за об'єднуючу мотивацію [6].

Офіційно не схвалюючи визначення світовою системою як однополярної системи, К. Райс стверджувала, що замість історичної схеми, за якою суперництво між великими державами загострює локальні конфлікти, гегемонія США мала забезпечити втілення принципу співпраці між великими державами, що дало б можливість розв'язати ці конфлікти. Реалізувати цю програму була покликана довгострокова співпраця США з союзниками та друзями, а формою її втілення та об'єднуючим чинником вважалося згуртування держав, «відданих справі свободи», та створення ними «єдиного фронту проти ворогів свободи».

У багатьох розробках і дослідженнях останнього десятиріччя трансформа-

ція міжнародної системи у бік багатополюсної моделі тлумачилася здебільшого як певна перспектива або тенденція, побудована на неминущості змін у співвідношенні економічних потенціалів основних держав та їх угруповань. Висловлювалися зауваження щодо необхідності чіткішого з'ясування ознак багатополюсності світу, способів його прояву, «визначення тенденцій формування нових геополітичних центрів, розподілу політичних впливів у світі» тощо [7].

Характер оцінок міжнародної системи значною мірою пояснювався усвідомленням реального домінування США на світовій арені, яке майже не зустрічало організованої протидії з боку інших великих держав чи відносно сталої групи впливових країн. Проте зміни в співвідношенні силових потенціалів провідних держав на початку ХХІ ст. та переважно силові й фінансові важелі домінування США не охоплювали або, принаймні, не повною мірою визначали складність різноманітних і багатовимірних міжнародних процесів еволюції міжнародної системи. За цих обставин іноді зустрічається використання терміну «постбіполярність» у значенні певної структурної невизначеності, хоча, з іншого боку, така констатація не супроводжується обґрунтуванням критеріїв, за якими можна прогнозувати поновлення стану визначеності міжнародної системи, яка зазнає постійних еволюційних змін.

Приміром, як ствер-

джують В. Манжола та М. Капітоненко (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету), на відміну від біполярності чи мультиполярності (багатополярності), що відповідали конкретним періодам історії, застосування поняття «постбіполярна система» не дає «однозначної оцінки структури». На думку цих авторів, навіть «за наявності такої однозначної оцінки», застосування аналогії з попередніми системами, чи-то біполярними, чи-то мультиполярними, є недоцільним, оскільки «постбіполярність» означає «не лише констатацію завершення (стану) біполярності, але й сумнів щодо «полярності» загалом, принаймні, в її традиційному розумінні» [8, 9].

З іншого боку, очевидна множинність складу міжнародних акторів передвіщає досить швидко еволюцію монополярності в напрямі до більш розосередженої конфігурації владних можливостей і більш складної рольової стратифікації в міжнародних відносинах найближчого майбутнього. У

цьому разі ієрархічна структура сучасної міжнародної системи може бути названа «монополярністю за відсутності гегемона» [10]. Зазначимо, що такі тлумачення структури міжнародної системи будуються на свідомому протиставленні моделей мультиполярності (багатополярності або поліцентризму) та «монополярності» (або «мононаддержавності») в постбіполярній системі. Концепція мультиполярності передбачає зростання відносного політичного впливу альтернативних США центрів сили за умов нерівномірності розвитку та конкуренції в економічній сфері, у якій Сполучені Штати поступово втрачають або втрачатимуть роль гегемона.

За логікою концепції мультиполярності, ймовірним наслідком взаємодії основних інтеграційних утворень (їх співіснування в режимі співробітництва та конкуренції) може стати нова проміжна форма «концерту держав», мета якого полягатиме в підтриманні стабільності та розв'язанні проблем планетарного значення. Аргументом на

користь цієї концепції вважаються зміни традиційних груп протиріч та основних засобів їх урегулювання – збільшення питомої ваги так званих нетрадиційних конфліктів (цивілізаційних, релігійних, етнічних), загострення конкуренції в питаннях контролю за поширенням технологій, позірне зменшення ролі військового фактора в міжнародних відносинах, згортання можливості монодержавної гегемонії, дифузне збільшення можливостей системного впливу для відносно широкого кола держав. У свою чергу однополярна (монополярна) модель передбачає збереження глобальної гегемонії США, яка ґрунтується на військовому домінуванні та наявності ресурсів, потрібних для її відтворення. У такому разі перспектива еволюції міжнародної системи бачиться в ракурсі прагнення США утримувати свою гегемонію за умов «ревізійоністських» зазіхань інших центрів сили, які намагатимуться цю гегемонію порушити.

В. Манжола та М. Капітоненко вважають згадані моделі спробами пояснити складність структури міжнародної системи через певну кількість елементів, які тим чи іншим чином здійснюють переважний вплив на її розвиток. Проте в чистому вигляді ані поліцентризм, ані однополярність не враховують співіснування різних типів «полярності» в межах складної ієрархічної структури, яка формується та еволюціонує в постбіполярному світі. З огляду на це складність аналізу тепе-

рішньої міжнародної системи полягає не у визначенні структури як «моно-» чи «мультиполярної», але в демонстрації співіснування таких структур [11].

Отже, «постбіполярність» пропонується вважати за певну гібридну модель, позначену співіснуванням різних структурних елементів і системоутворюючих впливів. Однак з цим твердженням можна погодитися лише частково. Більш доречним виглядає аналіз характеру системоутворення на кожному етапі еволюції системних відносин і зв'язків. Очевидно, це потребує спеціального аналізу факторів, які окреслюють формат і тенденції еволюції міжнародної системи, а також визначення основних принципів системної організації та головних протиріч, що знаходять прояв на різних конкретних етапах.

На загал в експертному середовищі переважає думка, що тенденції формування поліцентричної моделі мають цілком об'єктивний характер, що підкріплюється наявністю нових економічних центрів, серед яких фігурує більшість учасників групи G-20. Проте йдеться не про якийсь аналог класичної європейської системи XVIII-XIX ст., а про гнучку та багаторівневу міжнародну систему, покликану гармонізувати суперечності, з якими вочевидь не впоралися країни домінуючого «євроатлантичного ядра» впродовж двох останніх десятиріч.

З точки зору завдань, покладених в основу нового глобального ді-

логу, багатополарна система повинна забезпечити функціонування глобальних багатосторонніх механізмів та інституцій, здатних гарантувати безпеку за умов посилення нерівномірності розвитку, відвернути дестабілізацію економічних зв'язків і забезпечити більш справедливий характер у сфері розподілу. У цьому сенсі поліцентризм у сфері економіки заперечує можливість гегемонії якоїсь окремої держави чи навіть групи держав. Так само в поліцентричному світі зазнають девальвації уявлення про поділ світу на центр і периферію, оскільки економічна система та цивілізаційна структура світу зумовлюють співіснування різних центрів, які мають власні потенціали та користуються широкою самостійністю в ухваленні рішень. Натомість, на відміну від періоду 1990-х – 2000-х рр., одностороннє локальне застосування сили стає все більш проблема-

тичним, оскільки може спровокувати втручання з боку впливових регіональних держав. Оскільки такий сценарій загрожує переростанням у великомасштабну війну, виникає закономірний сумнів у доцільності тих чи інших засобів втручання, якщо вони можуть призвести до величезних втрат і масштабної дестабілізації міжнародної системи.

Просте співвідношення силових потенціалів дає лише часткове пояснення специфіки міжнародної взаємодії. З одного боку, це пов'язано з визнанням наслідків глобалізації у формі зростання ваги регіональних держав нового «другого світу» та їх економічних блоків. З іншого – залишається проблемним узгодження суперечностей між державами G-7 і частиною країн G-20, які обстоюють відмінні норми правил гри і способи регулювання світової економіки. При цьому головним засобом захисту доміну-

ючих позицій країн G-7 є комплекс військових засобів, а також контроль над світовою фінансовою системою і поширенням технологій.

Чинники конкуренції поряд із розбалансуванням світової фінансової системи сприяють формуванню великих економічних просторів, які здебільшого об'єднують країни зі схожими економічними умовами та рівнем економічного розвитку. При цьому варто відзначити зацікавленість у створенні зон інтеграційного типу країн, які мають відмінні інтереси в галузі безпеки. Проте наявність військових союзів з третіми країнами істотно гальмує регіональну інтеграцію, про що свідчить складний характер переговорів про створення зони вільної торгівлі між Китаєм і Японією, попри їх обопільну зацікавленість у створенні регіонального економічного альянсу. І навпаки, дискусія між США та ЄС про співвід-

ношення між односторонністю та багатосторонністю в ухваленні принципових рішень, схоже, може завершитися доповненням оборонного союзу новим торговельно-економічним об'єднанням, покликаним збільшити сукупну вагу обох центрів сили напередодні «часів невизначеності».

Оцінюючи розподіл влади в сучасному світі за формулою «одна наддержава та декілька великих держав», китайські політологи відзначають несхожість колишньої хиткої європейської моделі балансу сил з реаліями сучасності. Як свідчить дослідження Р. Лі (Університет Ліверпуля), у політиці КНР одним із способів становлення багатополарності вважається укладення «стратегічних партнерств» з іншими гравцями, включаючи Росію і Францію, що сприяє підвищенню ролі і статусу Китаю як великої держави.

Посилення сумнівів у традиційних перевагах Заходу сприяє актуалізації проблеми перегляду правил гри. У цьому плані різні ідеї та пропозиції висловлювали лідери Китаю, Росії, Індії, Бразилії та багатьох країн, що розвиваються. До глобальної кризи 2008 р. лідери країн G-7 ухилялися від змістовної дискусії, натомість погоджувались спрямовувати частку ВВП своїх держав на потреби іноземної допомоги. Утім, реформування провідних міжнародних організацій та інститутів залишається на порядку денному, про що свідчать численні заяви політиків. Так,

В. Путін у виступі на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (2009 р.) переконував, що «на зміну віджилому однополярному устрою світової економіки повинна прийти система, заснована на взаємодії декількох крупних центрів. Однак аби такий багатополарний світ не став ареною хаосу та непередбачуваності, необхідно зміцнювати систему глобальних регуляторів, заснованих на міжнародному праві та системі багатосторонніх угод». Схожі заяви висловлювали й інші лідери країн БРІКС, які наполягали на перегляді механізмів ухвалення рішень у МВФ і Світовому банку, обмеженні свавілля фінансових установ та визначенні критеріїв діяльності рейтингових агентств.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що дискусія про перспективи системної еволюції має виразно конфліктний характер, не обмежуючись суто академічною полемікою. Конкуренція різних моделей ухвалення рішень глобального характеру має принциповий характер, концентруючись довкола таких аспектів, як встановлення справедливого економічного порядку та вдосконалення міжнародної фінансової системи, відвернення загрози кризових струсів, визнання плюралізму політичних систем і цивілізаційних особливостей, поєднання принципів мирного співіснування та дотримання прав людини, територіальної цілісності та права на самовизначення тощо. Критичне ставлення до тенденцій багатополарності

з боку багатьох політиків євроатлантичної спільноти пояснюється запереченням втрати США і ЄС ролі основних компонентів системного центру, а також занепокоєнням з приводу втрати зовнішнього контролю над політикою економічно зростаючих держав, насамперед Китаю та Індії. Натомість політичні кола країн, що розвиваються, пов'язують виникнення традиції поліцентризму з рішеннями Бандунзької конференції 1955 р., традиціями Руху неприєднання та ознаками політичної багатополарності, які почали вимальовуватися ще за часів пом'якшення біполярного ладу. На їх погляд, через нерівномірність розвитку світові загрожує не стільки небезпека прямої воєнної конфронтації, тим паче, що в осяжній перспективі США залишатимуться володарем найпотужнішої військової машини, скільки небажання західних лідерів, які створили систему правил і норм під власні інтереси, визнавати законні права та потреби країн колишнього третього світу.

**Продовження статті
читайте в наступних
номерах «З.С.»**

Посилання:

1. Huntington S.P. *The Lonely Superpower* // *Foreign Affairs*. – 1999. – Vol. 78, No. 2. – P. 35-49.
2. Rosecrance R. *Action and Reaction in World Politics*. – Boston, Toronto : Little, Browne & Co., 1963. – XII, 314 p.
3. Haass R.N. *The Age of Nonpolarity. What Will Follow U.S. Dominance* // *R.N. Haass* // *Foreign Affairs*. – May/June 2008. – Vol. 87, No. 3. – P. 44-56.

4. *Chairman of the Joint Chiefs of Staff. The National Military Strategy of the United States of America 2011: Redefining America's military leadership*. – Washington DC : Department of the Army, 2011. – 21 p.

5. *Speech by Vice President Biden in Ukraine: Biden discusses U.S.-Ukraine relations*. 22 July 2009. – <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2009/07/20090722100230xjsnotm i s 0 . 7 3 5 1 9 5 3 . html#axzz2cUtrhO3g>

6. Райс К. *Полос свободи и справедливости : Многополярность как теория соперничества* / К. Райс // *Россия в глобальной политике*. – Июль-сентябрь 2003. – Том 1, № 3. – С. 54-72.

7. Дудко І.Д. *Формування багатополосного світу в умовах постбіполярності: прогнози і реалії сучасних міжнародних відносин* / І. Дудко // *Сучасна українська політика. Політика і політо-*

логу про неї. – 2004. – Вип. 5. – С. 350-360.

8. *Міжнародні системи і глобальний розвиток : підручник / Кер. авт. колективу О.А. Коппель; за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжоли*. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 606 с.

9. Манжола В.А., Капітоненко М.Г. *Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин (Розділ VIII)*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edu.cirs.kiev.ua/smainmenu-16/s-smainmenu-76/109-sviii.html>

10. Суботін А.А. *Постбіполярна система міжнародних відносин (Розділ VI)*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edu.cirs.kiev.ua/smainmenu-16/s-smainmenu-76/107-svi.html>

11. Li R. *A Rising China and Security in East Asia: Identity construction and security discourse* / Rex Li. – London : Routledge, 2009. – 297 p.

АННОТАЦІЯ

Стаття посвячена проблемі еволюційного переходу міжнародної системи від однополярної до децентралізованої поліцентричної моделі. Нинішнє состояние міжнародної системи часто розглядається як перехідне. Її основними характеристиками можна вважати диффузію гегемонії євроатлантичного центру, розширення асиметричних зв'язків і рост впливу країн з швидко зростаючою економікою, які раніше вважались елементами периферії. Можна передбачити, що в середньотерміновій перспективі однією з головних міжнародних проблем стане визначення нових «правил гри», що повинні забезпечувати міцне підґрунтя для взаємодії між великими міжнародними акторами та інтеграційними спільнотами. В основу дослідження покладено методи системного і політичного аналізу, що дають змогу конкретизувати етапи еволюції, змінити стан міжнародної системи і тенденції, що відображають розвиток нових форм та елементів міжнародного взаємодіяння.

Ключові слова: біполярність, однополярність, поліцентричність, мироустройство, трансформація міжнародної системи.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі еволюційного переходу міжнародної системи від однополярної до децентралізованої поліцентричної моделі. Нинішній стан міжнародної системи здебільшого розглядається як перехідний. Її основними характеристиками можна вважати дифузійну гегемонію євроатлантичного центру, розширення асиметричних зв'язків і зростання впливу країн зі швидко зростаючими економіками, які раніше вважались елементами периферії. Можна припустити, що в середньотерміновій перспективі однією з головних міжнародних проблем стане визначення нових «правил гри», що повинні забезпечувати міцне підґрунтя для взаємодії між великими міжнародними акторами та інтеграційними спільнотами. В основу дослідження покладено методи системного і політичного аналізу, що дають змогу конкретизувати етапи еволюції, зміну станів міжнародної системи і тенденцій, що відображають розвиток нових форм та елементів міжнародної взаємодії.

Ключові слова: біполярність, однополярність, поліцентричність, міжнародні відносини, світоустрій, трансформація міжнародної системи.